

21. Yüzyıl için Caydırıcılık: Teori ve Pratikte Neler Değişti?

Deterrence for 21st Century:
Changes in Theory and Practice?

Hakan MEHMETCİK*

Öz

Soğuk Savaş yıllarında teorik olarak en fazla gelişmiş ve pratikte en etkin şekilde uygulanmış olan “Caydırıcılık/Nükleer Caydırıcılık”, stratejik düzeyde devletlerin yöneldiği en önemli dış politika araçlarından biri haline gelmiştir. Kendisi iki kutuplu yapı ve karşılıklı nükleer yok oluşa dayanan Soğuk Savaş’ın bir eseri olan caydırıcılık teori ve pratiği, farklı evrelerden geçerek gelişmiş ve çok yoğun bir şekilde çalışılmıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle ise, akademik çalışma konusu olarak çekiciliğini bir süre kaybetmiştir. Fakat gerek 11 Eylül sonrası değişen tehdit alguları, gerekse de Doğu Avrupa, Doğu Asya ve Orta Doğu’da yaşanan son gelişmeler caydırıcılık teori ve pratiğine olan ilgiyi yeniden artırmıştır. Bu çalışmanın amacı, 21. yüzyıl caydırıcılık teori ve pratiğine hâkim olan unsurların analizini sunmaktır. Bu amaçla makalede kavram olarak caydırıcılık, klasik caydırıcılık teorisinin önermeleri ve bunlara getirilen eleştiriler analiz edilerek günümüz caydırıcılık teorisine ve pratiğine egemen olan unsurlar karşılaştırmalı yöntemle incelenecektir. Türkçe literatürde eksikliği duyulan caydırıcılık kavram ve teorisinin bütünsel analizini sunması bakımında makale özgün bir değer içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Caydırıcılık, Klasik Caydırıcılık Teorisi, Yaygınlaştırılmış Caydırıcılık, Zorlayıcı Diplomasi.

* Işık Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi, İstanbul, e-posta: hakan.mehmetcik@isikun.edu.tr.

Abstract

Deterrence/Nuclear deterrence, which was theoretically the most developed and practically the best-applied strategy in the Cold War era, became one of the most important tools for the states to conduct foreign policy at the strategic level. Deterrence, as a product of the Cold War, which was itself a product of bipolar world order and mutual assured destruction between two heavily nuclear-armed super powers, had been developed gradually and studied heavily. Yet, with the end of the Cold War, it somehow lost its attraction for a while. However, with the 9/11 and recent developments in the Eastern Europe and wider Asia, it reiterated its position as the interests on deterrence studies extend. The aim of this article is to analyze the requirement of 21st century deterrence by presenting a brief of the nature and development of deterrence theory and practice. To this end, this article presents a comparative analysis of today's deterrence theory and practice by analyzing deterrence as a concept, classic deterrence theory, and critics to the classic deterrence theory with a comparative methodology. As an integrated analysis, which is inadequate in Turkish literature on deterrence, the article has a unique contribution to existing literature.

Keywords: *Deterrence, Classic Deterrence Theory, Extended Deterrence, Coercive Diplomacy.*

1. Giriş

Açıkça tanımlanmış, benzer anlamlarda yaygın bir biçimde kullanılan kavramlar akademik bir disiplinin gelişmesinde önemlidir. Uluslararası İlişkiler¹ ise çoğu zaman durumdan duruma ve kişiden kişiye değişen kavramları kullanmaktadır. 'Caydırıcılık' ise kişiden kişiye durumdan duruma değişmeyen oldukça açık bir tanıma sahiptir.²

¹ Büyük harflerle başlayarak kullanılan Uluslararası İlişkiler bir sosyal bilim dalı olan akademik çalışma alanını, küçük harflerle başlayarak kullanılan uluslararası ilişkiler devletler ve diğer aktörler arasında cereyan eden ilişkiyi ifade etmektedir.

² Örneğin Knoff bu duruma şöyle işaret etmektedir: "Sokakta ortalama bir insana

Dolayısıyla caydırıcılık, üzerinde uzun uzadıya tartışılmasına gerek olmayan bir Uluslararası İlişkiler kavramı gibi gözükmemektedir. Fakat kavramsal gelişimi incelendiğinde, caydırıcılık hâlâ gelişme aşamasındadır ve hem teoride ele alınışı, hem de pratikte uygulanışı zamanla değişmektedir.³ Bu değişimin yönünü ve şeklini tayin etmek ise, nükleer caydırıcılık söz konusu olduğunda, sadece bir akademik mesele olmaktan çok öte bir ölüm-kalım meselesidir.

Caydırıcılık üzerine literatür oldukça geniştir. Temelde caydırıcılığı dört grupta sınıflandırmak mümkündür: i) Bir ülkenin uzun dönem stratejik planlamalar çerçevesinde ulusal güvenliğiyle ilgili ‘genel caydırıcılık’; ii) Bir ülkenin kriz anında geliştirdiği bir strateji olarak ‘anlık caydırıcılık’; iii) Bir ülkenin başka bir ülke güvenliğiyle ilgili uzun dönem stratejik planlamalarla geliştirdiği ‘yaygınlaştırılmış caydırıcılık’; iv) Bir ülkenin başka bir ülke güvenliğiyle ilgili ani bir krize karşı uyguladığı ‘anlık yaygınlaştırılmış caydırıcılık’. Bunun dışında başka sınıflandırmalar, kullanılan yöntemin ofansif ya da defansif olmasıyla ilgili ‘pişman edici caydırıcılık’ ve ‘cezalandırıcı

‘epistemik cemaat’ nedir diye sorduğunuzda eğer korkup kaçmazsa muhtemelen size boş boş bakacaktır. Fakat hemen hemen herkes size benzer anlamlara gelen bir ‘caydırıcılık’ tanımlaması sunabilir: Bir başkasını tehdit yolu ile bir hareketinin olası zararının olası kârından fazla olacağına ikna edip hareketinden vazgeçirmek.” (yazarın çevirisi) Knopf, Jeffrey W., “Three Items in One: Deterrence as Concept, Research Program, and Political Issue,” in *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, ed. T. V Paul, Patrick M Morgan, and James J. Wirtz, Chicago: University of Chicago Press, 2009, 34.

³ Caydırıcılık çalışmaları ve strateji alanının önemli isimlerinden biri olan Schelling bu duruma şöyle işaret etmiştir: “Ulusal güvenlik stratejimizin en önemli kavramlarından biri olarak caydırıcılığın alanda sıklıkla kullanılması üzerinden neredeyse düzinelere yıl geçti... Şaşırtıcı olan caydırıcılık fikrinin uluslararası ilişkiler açısından ne kadar karmaşık hâle gelmiş olması ya da kullanımının yaygınlaşması, farklı durumlara uyumlaştırılması değil, hâlâ oldukça muğlak bir kavram olarak kalması ve mevcut caydırıcılık teorisinin hala yeterince mükemmel olamayışındır.” (yazarın çevirisi) Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict*, Cambridge, Massachusetts, London England: Harvard University Press, 1980, 6–7.

caydırıcılık' olarak isimlendirilir.⁴ Bu bağlamda caydırıcılık, mekânsal boyutu (genel/yaygınlaştırılmış), zamansal boyutu (genel/anlık) ve araçsal boyutu (pişman edici/ cezalandırıcı) kullanılarak sınıflandırılmaktadır. Literatürde ayrıca, kendi başlarına bir teori olmayıp farklı sıfatlar eklenmiş caydırıcılık stratejileri bulunmaktadır: varoluşsal caydırıcılık,⁵ kolektif caydırıcılık,⁶ özelleştirilmiş caydırıcılık,⁷ pivot caydırıcılık,⁸ ya da tekaüt caydırıcılık⁹ vb. Bunlar birer caydırıcılık sınıflandırması değildir. Zira hepsi kendi başlarına bir teorik kavram olmaktan ziyade, genel caydırıcılık teorisinin bir parçasıdır ve bunlara farklı caydırıcılık stratejileri denilebilir.

Burada makalenin bütünlüğü açısından bir hususa değinmek faydalı olacaktır. Esasında caydırıcılık ahlaki ve dinî inançlardan hukuksal yaptırımların uygulanmasına, çocuk eğitiminden hayvan evcilleştirmeye kadar pek çok alanda kullanılmaktadır.¹⁰ Bir başka deyişle caydırıcılık “ayakkabımızın üzerindeki toz kadar hayatımızın içerisinde yer alan bir olgudur.”¹¹ Fakat Uluslararası İlişkiler alanında ilk sistematik caydırıcılık çalışmaları, atom silahının icadının ve iki kutuplu sistemin

34

Security
Strategies
Year: 11
Issue: 22

⁴ Patrick M. Morgan, *Deterrence: A Conceptual Analysis*, London: Sage Publications, 1977; Patrick M. Morgan, *Deterrence Now*, Cambridge University Press, 2003; Lawrence Freedman, *Deterrence*, Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press, 2004.

⁵ McGeorge Bundy, “The Bishops and the Bomb,” *The New York Review of Books* (pre-1986), June 16, 1983.

⁶ Patrick M. Morgan, “Collective Actor Deterrence,” in *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, ed. Thaza Varkey Paul and James J. Wirtz, Chicago: University of Chicago Press, 2009.

⁷ Patrick Morgan, “Evaluating Tailored Deterrence,” in *NATO and 21st Century Deterrence*, ed. Karl-Heinz Kamp and David Scott Yost, Research Division, NATO Defense College, 2009, 32–49.

⁸ Timothy W Crawford, *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*, Ithaca: Cornell University Press, 2003.

⁹ Frank V. Pabian, “South Africa’s Nuclear Weapon Program: Lessons for US Nonproliferation Policy,” *The Nonproliferation Review* 3, no. 1 (1995): 1–19.

¹⁰ Morgan, *Deterrence Now*, 26.

¹¹ Patrick M Morgan, *International Security: Problems and Solutions*, Washington, D.C.: CQ Press, 2006.

bir ürünü olan Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkmıştır. Bunun iki önemli nedeni olduğu söylenebilir. İlk olarak, nükleer silahların icadıyla klasik savaş pratiği temelden değişmiştir. Nükleer silahlar ve stratejik bombardıman imkânıyla birlikte bir ülkenin ordusunu yenmeden de karşı tarafa telafisi mümkün olmayan zarar verebilme, hatta onu tamamen ortadan kaldıracak imkânı oluşmuş ve böylece savaşta galibiyet ve zarar verme kapasitesi arasındaki bağ tamamen kopmuştur. İkincil olarak, Soğuk Savaş boyunca iki süper güç stratejik planlamalarını nükleer silahlara dayalı kurgulamış, iki süper güç arası bir savaş, dünya için topyekûn bir yok oluş riskine dönüşmüştür. Böylesi bir tehlike altında, caydırıcılık sadece nükleer silahlarla ilgili bir olgu olarak stratejik düzeyde çalışılmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminde, literatürde konvansiyonel caydırıcılık sınırlı ölçülerde çalışılmıştır. Bu bağlamda, Uluslararası İlişkiler alanında, caydırıcılık ve nükleer silahlar arasında ciddi bir bağ vardır.¹² Bu kuvvetli bağ, nükleer caydırıcılığın hem teori, hem de pratik olarak caydırıcılık ile ilgili çalışılan en önemli konu başlığı olmasına, hatta çoğu zaman caydırıcılık denildiğinde ilk akla gelen unsur olmasına neden olmuştur. Bir başka husus ise, nükleer caydırıcılık teorisi ve pratiğinin geliştiği hemen hemen bütün bir Soğuk Savaş boyunca caydırıcılık hakkında konuşulduğunda, büyük ölçüde Amerikan nükleer yaygınlaştırılmış caydırıcılığı hakkında konuşulmuştur. Dolayısıyla caydırıcılık teorisi ve pratiği genel ve yaygınlaştırılmış nükleer caydırıcılık çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yönüyle de denilebilir ki genel nükleer caydırıcılık ve yaygınlaştırılmış nükleer caydırıcılık pratikte aynı parannın iki farklı yüzüdür sadece. Bu bağlamda, bu makale kapsamında sadece ‘genel ve yaygınlaştırılmış nükleer caydırıcılık’ üzerinde durulacaktır. Makalenin amacı nükleer caydırıcılık kavramını ve 21. yüzyıl nükleer caydırıcılık teorisi ve pratiğindeki

¹² Bunun en güzel örneklerinden biri olarak Shultz ve Drell “nükleer silahlar ve caydırıcılık öylesine birbiri ile alakalı bir hâle geldi ki caydırıcılığı nükleer patlama sonucu oluşan mantarimsı kızıl bulut görüntüsünden ayırarak düşünmek artık çok mümkün değil” demiştir. Bkz: George Pratt Shultz and Sidney D Drell, “Deterrence: Its Past and Future: A Summary Report of Conference Proceedings, Hoover Institution, November 2010”, Hoover Institution Press, 2011.

değişiklikleri incelemektir ve bu çerçeve içerisinde klasik caydırıcılık teorisinin gelişim ve değişimi teorik ve pratik iki farklı bağlam içerisinde ele alınacaktır. İlk kısımda caydırıcılık kavramı, ardından teorisinin gelişimi, önermeleri ve bunlara getirilen eleştiriler; son kısımda ise nükleer caydırıcılık pratiğinde nelerin değiştiği üzerinde durulacaktır.

2. Bir Kavram Olarak Caydırıcılık

Etimolojik olarak caydırıcılık kelimesi Latince yer alan ‘terror’ (terör) kelimesine dayanmakta olup yine Latince ‘deterre’ (korkutup kaçırmak) ile başlar. Gerçekten de tehdit ve bu tehdidin karşı taraf üzerinde bir korku yaratma kapasitesi caydırıcılık için iki önemli unsurdur.¹³ Dolayısıyla denilebilir ki, caydırıcılık bir kimseyi korkutarak bir eylemi yapmaktan alıkoymaktır.¹⁴ Uluslararası ilişkilerle ilgili literatürde ise, caydırıcılık, devletlerin diğer devletleri güç kullanma tehdidi ile istedikleri yönde hareket etmelerini sağlamak üzere güçlerini somut dış politika çıktılarına dönüştürmeleridir.¹⁵ Caydırıcılık, rakibi belirli bir eylemi gerçekleştirmekten alıkoymak çatışmaları önleme stratejisidir. Bu bağlamda savaşmadan savaş tehdidi ile bir rakibi korkutarak istenilenin elde edilmesidir.¹⁶ Caydırıcılık, bir eylem sonucu elde edileceğine inanılan faydadan daha pahalı bir bedel ödeyebilme kapasitesidir.¹⁷ Bu tanımlar gibi kavramın farklı yönlerini

¹³ Robert Jervis and Janice Gross Stein, *Psychology and Deterrence*, Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1989, 4–5.

¹⁴ Kenneth N Waltz and Robert J. Art, eds., *The Use of Force: International Politics and Foreign Policy*, Boston: Little Brown and Company, 1971, 6. Bu anlamda konu ile alakalı güzel bir Stanley Kubrick filmi olan “Dr. Strangelove or How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb” isimli eserde geçen bir diyalogda “caydırıcılık düşmanın beyninde korku yaratma sanatıdır” şeklinde tanımlanmıştır. Bkz: Stanley Kubrick, *Dr. Strangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb*, Comedy, Sci-Fi, War, 1964.

¹⁵ Schelling, *The Strategy of Conflict*, 11.

¹⁶ Paul K. Huth, “Deterrence and International Conflict: Empirical Findings and Theoretical Debates,” *Annual Review of Political Science* 2, no. 1 (1999): 25–48.

¹⁷ Joint Chiefs of Staff, *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms (Joint Publication 1-02)*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013.

öne çıkartan başka caydırıcılık tanımlamaları bulunabilir.¹⁸ Görüleceği üzere, caydırıcılık kimi zaman bir strateji, kimi zaman bir politika, kimi zaman bir taktik, kimi zaman da var olan sistemi tanımlayan bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Teoride caydırıcılığın dayandığı üç temel unsur vardır: i) rasyonel aktör; ii) muteber güç, yani kapasite; iii) tehdidi etkin bir şekilde karşı tarafa iletebilme olanakları anlamında etkin iletişim kanalları.¹⁹ Bunlardan son ikisi üzerinde çok fazla durulmasına gerek yoktur. Hiç kuşkusuz muteber bir kapasite ile (gücü nasıl tanımladığınıza göre askerî-politik-ekonomik güç ya da ideal tanımıyla bunların toplam fonksiyonu) desteklenmeyen bir tehdit istenilen caydırıcı etkiyi yaratmayacaktır. Bir banka soyguncusu bile elinde bir silah yoksa kimse tarafından ciddiye alınmayacaktır. Benzer bir şekilde, eğer hem amacı, hem de sahip olunan kapasite karşı tarafa tam ve yeterli bir biçimde gösterilmediği, niyetin açık ve net bir şekilde iletilmediği bir durumda da herhangi birini caydırmak imkânsızdır. Dolayısıyla etkin bir iletişimin varlığı caydırıcılığın önemli bir parçasıdır. Ülkelerin ulusal gün ve kutlamalarda sıklıkla askerî kapasitelerini askerî yürüyüşlerle sergilemeleri, tatbikatlar yapmaları, strateji ve doktrin belgeleri yayınlamaları hep bu amaca hizmet etmektedir. Fakat rasyonel aktör önermesi hem klasik caydırıcılık teorisinin anlaşılmasında, hem de ona yöneltilen temel eleştirilerin analizinde hayati bir unsurdur. Bu yüzden bu önermeye biraz daha yakından bakmak faydalıdır. Rasyonel aktör önermesi klasik caydırıcılık teorisinin hareket noktasını oluşturur ve en hayati önermesi olmasının yanı sıra en fazla eleştirilen önermesidir.²⁰

¹⁸ Alexander L George and Richard Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy*, New York: Columbia University Press, 1974, 11; Glenn H Snyder, *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*, Westport, Conn.: Greenwood Press, 1975, 35.

¹⁹ Klasik Caydırıcılık teorisi önermeleri içerisinde uluslararası ilişkiler aktörlerinin devletler olduğu ve devletlerin merkezi kararlar alan yapılar oldukları da ayrı bir önerme olarak sıralanır. Buradan hareketle, bu analiz içerisinde ‘temel ve başat aktörler devletlerdir’ ve ‘devletler merkezi kararlar alır’ önermeleri öncesel olarak (apiori) kabul edilmiştir.

²⁰ Achen ve Snidal ‘rasyonel aktör önermesinin teorisi teorik düzeyde oldukça ikna

Teoride rasyonalite bir uzlaşmazlığa taraf olan partilerin ulaşılabilir bütün bilgilere ve bu bilgileri etkili bir şekilde analiz etme yetisine sahip olmalarından hareketle her tarafın kendisi için en faydalı (kârını maksimize edecek şekilde) hareketi seçeceğini öngörür. Rasyonel aktör önermesi farklı alanlarda farklı eleştirilere maruz kalmıştır. Nükleer caydırıcılıkla ilgili iki temel eleştiri odağı bulunur: i) Özellikle son dönemde sıklıkla dile getirilen eleştiriye göre, bazı liderlerin yeterli derecede zihinsel ve psikolojik istikrara sahip olmadığı ve dolayısıyla nükleer caydırıcılığın Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde işleyeceğine dair oluşan tereddütler;²¹ ii) Psikolojik

edici bir unsur yaparken, pratikte hatırı sayılır ampirik kanıtların gösterdiği kadarıyla teorinin kusurlu olduğu sonucuna yol açmaktadır” demiştir. Bkz: Christopher H. Achen and Duncan Snidal, “Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies,” *World Politics* 41, no. 2 (January 1, 1989): 143–169.

²¹ Temelde argüman bugün daha fazla risk alan dengesiz liderlerin var olduğu şeklindedir. Örneğin Irak eski lideri Saddam Hüseyin, Kuzey Kore lideri Kim Jong-un, Libya eski lideri Muammer Kaddafi gibi. Walt bu argümana karşı Mao, Stalin gibi geçmiş dönem liderlerinin de psikolojik ve zihniyet temelinde günümüz liderlerden pek farklı olmadığı tezini ileri sürer ve eğer nükleer silahlar onları caydırdıysa bugünkü liderleri de caydıracaktır demektedirler. Bkz: Scott D. Sagan and Kenneth N. Waltz, *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*, Second Edition, W. W. Norton & Company, 2002; Kenneth N. Waltz, *The Spread of Nuclear Weapons: More May Be Better*, London: International Institute for Strategic Studies, 1981; Kenneth N. Waltz, “Nuclear Myths and Political Realities,” *The American Political Science Review* 84, no. 3 (September 1, 1990): 731–745. Ayrıca bu görüşe karşı bir diğer karşı çıkış ise bu yaklaşımın bir Batılı “etnocentrisim” ürünü (herkesi ve her şeyi Batılı kriterlerle yargılamak) olduğudur. Örneğin Keith Payne Batılı standartlardan hareket eden bir analizin açıklamadan ziyade yanlış anlamalara yol açacağı uyarısını yapar. Bkz: Keith B. Payne, “Understanding Deterrence,” *Comparative Strategy* 30, no. 5 (2011): 393–427. Buradan hareketle bu liderlerin davranışlarının esasında kendi standartlarında rasyonel olduğu tezi geliştirilmiştir. Örneğin Paul et al., temelde Weber’in ortaya attığı, enstrümantal rasyonalite ve “gizdeğer rasyonalite” arasında ayrım yaparlar. Enstrümantal rasyonalite kâr-zarar hesabı yaparken gizdeğer rasyonalite din, inanç, ahlak, üstünlük hissi gibi değerlerden hareket eden rasyonalitedir. Bunun en iyi örneği, İran’ın dış politika karar süreçleri açısından rasyonalitesinin İran liderlerinin ideolojik, dinî kabulleri dikkate alınmadan anlaşılamayacağıdır. Bkz: T. V. Paul, Patrick M. Morgan, and James J. Wirtz, *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, Chicago: University of Chicago Press, 2009, 6–7; Max Weber, *Economy*

ve zihinsel olarak rasyonel karar alıcılar olsa bile devletlerin karar alma süreçlerinin ülkelerin (özellikle modern devletlerin) organizasyonel ve bürokratik yapılarından dolayı tamamen rasyonel olmadığını kanıtlayan çalışmaların varlığı.²² Ayrıca rasyonel aktör önermesi karar alıcıların ulaşılabilir bilgiyi değerlendirme yeteneklerinin yanı sıra her birinin, rakibin gerçek amacı, kapasitesi, kâr-zarar hesaplaması gibi alınacak kararı etkileyecek tüm unsurlara ilişkin tam ve açık bilgiye sahip olduğundan hareket eder.²³ Fakat gerçek dünyada tam ve açık bilgi hiçbir zaman hiç kimse için ulaşılabilir değildir ve karar alıcılar sınırlı bilgiyle ve zaman baskısı altında hareket eder.²⁴

Rasyonel aktör önermesinin önemi hem caydırıcılık teorisinin daha somut bir teori olmasındaki rolü, hem de pratikte karar alıcılar açısından öngörülebilirlik sağlamasından kaynaklanmaktadır.²⁵ Zira

and Society: An Outline of Interpretive Sociology, ed. Guenther Roth and Claus Wittich, Fourth edition, University of California Press, 1978.

²² Özellikle organizasyonel karar alma süreçleri ve farklı karar alıcı kurumlar farklı prosedürel kuralları izler önermesinden hareket eden 'prosedürel rasyonelite' tartışması için bakınız: Sagan and Waltz, *The Spread of Nuclear Weapons*; Graham T Allison and Philip Zelikow, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, New York: Longman, 1999; Sidney Verba, "Assumptions of Rationality and Non-Rationality in Models of the International System," *World Politics* 14, no. Special Issue 01 (1961): 93–117.

²³ R. Duncan Luce and Howard Raiffa, *Games and Decisions: Introduction and Critical Survey*, Reprint edition, New York: Dover Publications, 1989.

²⁴ Braybrooke ve Lindblom'un karar alma analizini kullanarak, Morgan, bize caydırıcılığın her zaman sınırlı bilgiye dayalı ve kademe kademe alınan kararların (incremental decision making) bir sonucu olduğunu gösterir. Ayrıca, aynı şekilde caydırıcılık başarısız olduğunda da bu ani bir sonuç olmaktan çok kademe kademe gerçekleşen bir süreçtir. Bkz: Morgan, *Deterrence*, 105; David Braybrooke and Charles Edward Lindblom, *A Strategy of Decision: Policy Evaluation as a Social Process*, Second Edition, New York: Free Press of Glencoe, 1967, 66–77.

²⁵ Cheryl M. Graham, "Deterrence Revalidated: An Investigation of the Practice and Application of Deterrence in the Post-Cold War World", Ph.D., University of Aberdeen, 2010, 53–54; Morgan, *Deterrence Now*, 275. Dahası, Uluslararası İlişkiler alanında iyi bir teoriden beklediğimiz aşırı indirgemeciliğe düşmeden en az değişkenle (parsimony) en fazla değişimi (descriptive fit) açıklayabilme yeteneğidir. Eklektik teoriler üretmek ya da karşıt bir yöntem olarak indirgemeci bir teori ile bir ya da iki

hemen hemen her teori ile amaçlanan, dünyanın karmaşık olan yapısının basitleştirilerek, açıklanmak istenilen olgunun bir soyutlamasının sunulmasıdır ve çoğu durumda bu soyutlamanın gerçek dünyayla birebir örtüşmesi düşünülmez, zaten bu mümkün de değildir. Örneğin ekonomide gerçek dünyada var olmayan tam rekabet ortamı ve dayandığı temel önermeler (rasyonel aktör, tam, açık ve herkes tarafından ulaşılabilir bilgi, pazara giriş-çıkışın serbestliği, vs.) ekonominin işleyişinin anlaşılmasında hayatidir. Benzer bir şekilde, caydırıcılık teorisi de, çoğu durumda gerçek dünyayla örtüşmese de, devletlerin zorlayıcı diplomasi bağlamında uluslararası ilişkiler davranışlarını anlamamıza yarayan önemli bir soyut teoridir.²⁶ Bu bağlamda, rasyonel aktör önermesinin klasik caydırıcılık teorisinin önemli bir parçası olmasının nedeni, teori içerisinde böyle bir rol oynamasındandır. Yine de teori bu hâliyle aşırı soyut olmakla eleştirilmektedir.

Caydırıcılık teorisiyle ilgili muhtemel bir başka eleştiri noktası caydırıcılığın hangi yöntemlerle sağlanacağıyla ilgilidir. Teoride, daha önce de dikkat çekildiği üzere, caydırıcılık temel olarak muteber bir güçle desteklenen tehdide dayanır ve bu yöntemle rakibin istemediğimiz bir eylemi yapmasının engellenmesi amaçlanır. Fakat rakibimizin istemediğimiz bir eylemi yapması yalnızca tehditle değil, bazen ve aslında çoğu durumda, diplomatik ve ekonomik bazı pozitif ödüllendirmelerle de desteklenerek sağlanmaktadır.²⁷ Amin Maoulof'un tabiriyle her teori

değişkenle bir olayı açıklamak için kolay kısmıdır, zor olan ise olaya en fazla etki eden değişkenleri tespit edebilmek ve en az değişken ile en fazla değişimi açıklayabilmektir.

²⁶ Jervis ve Stein'e göre, Ekonomi ve Dış Politika teorileri birbirine benzememektedir, zira Ekonomi geniş 'n' durumlarını inceler ve bu yüzden gerçekle daha fazla örtüşen çıkarımlar yapmak bu alanda mümkündür. Fakat dış politika alanı böyle değildir. Dolayısıyla Ekonomide kullanılan teorileri ve nedenlerini dış politika alanına taşımak doğru olmayacaktır. Bkz: Jervis and Stein, *Psychology and Deterrence*. Fakat Uluslararası İlişkiler teorileri ekonomik teorileri sıklıkla kullanmakta ve hatta çoğu durumda bu teoriler oldukça yaratıcı ve faydalı sonuçlar vermektedir. Belki de bunun en iyi ve en bilinen örneği Kenneth Waltz'ın Yapısal Gerçekçilik olarak bilinen gerçekçi yaklaşımıdır. Bkz: Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, 1st ed., Waveland Press Inc, 1979.

²⁷ Russell J. Leng, *Interstate Crisis Behavior, 1816-1980*, 1st ed., Cambridge

kendi çağının çocuğudur²⁸ ve caydırıcılık da Soğuk Savaş'ın ve Soğuk Savaş ortamına hâkim olan anlayışın ürünü olan bir teoridir. Dolayısıyla pratikte ödüllendirme, ne kadar efektif olursa olsun, caydırıcılık teorisinin dışında kalmıştır ve çok az yazar tarafından incelenmiştir.

Klasik caydırıcılık teorisine ilgili bir başka önemli sorun baş eğdirme,²⁹ gözdağı verme, korkutma ve ultimatoma gibi diğer benzer kavramlarla olan ayrımıdır. Bunlardan özellikle Schelling tarafından ortaya atılan baş eğdirme³⁰ ile caydırıcılık arasındaki farkın ciddi şekilde çalışılması gerekmektedir. Caydırıcılık henüz gerçekleşmemiş bir eylemin yapılmasını engellemeyi amaçlarken baş eğdirme yapılmış bir eylemin geri alınmasını sağlamak olarak tanımlanabilir. Bir örnekle açıklamaya çalışırsak, Rusya'nın Kırım'ı ilhakını ilk planda engelleme faaliyetleri caydırıcılık kapsamındayken, caydırıcılık stratejileri başarısız olup bir kere bu ilhak gerçekleştiikten sonra Kırım'ın yeniden Ukrayna'ya iadesi için yapılan faaliyetler baş eğdirme olarak adlandırılabilir. Bu iki durum esasında birbirinin devamı olan iki ayrı stratejidir. Dolayısıyla teoride ayırım kolay gibi gözükse de pratikte ayırım o kadar kolay yapılamaz. Gözdağı verme ve ultimatoma da, benzer şekilde, caydırıcılıktan ayrılan kavramlardır. Gözdağı vermede bir stratejik amaç izlenmez; ultimatoma ise bir zaman kısıtı konulmuştur. Zorlayıcı diplomasi ise bütün bu kavramları kapsayan şemsiye kavramdır.³¹

University Press, 2009; Paul K. Huth, *Extended Deterrence and the Prevention of War*, First Edition, Yale University Press, 1988; Huth, "Deterrence and International Conflict"; David A. Baldwin, "The Power of Positive Sanctions," *World Politics* 24, no. 1 (October 1, 1971): 19–38; Robert Jervis, "Deterrence Theory Revisited," *World Politics* 31, no. 2 (January 1, 1979): 289–324.

²⁸ Amin Maalouf, *Disordered World*, ebooks, London, Berlin, New York, Sydney: Bloomsbury USA, 2011.

²⁹ Bilindiği kadarıyla, Türkçe literatürde 'compellence' için bir karşılık henüz sunulmuş değildir. Baş eğdirme tanımı yazar tarafından uygun bulunarak kullanılan bir karşılıktır.

³⁰ Schelling, *The Strategy of Conflict*.

³¹ Alexander George, defansif ve ofansif baş eğdirme stratejileri olması gerektiğinden hareketle zorlayıcı diplomasi (defansif ve ofansif baş eğdirme stratejilerini kapsayan bir kavram olarak) ile caydırıcılık arasında kesin bir ayırım yapar. Sperandi ise bu

Klasik caydırıcılık teorisiyle ilgili bir başka sorun ise caydırıcılığın başarısına veya başarısızlığına ilişkin ölçüm problemidir. Zira gerçekleşmemiş bir olayın neden gerçekleşmediğini ispat etmek her zaman zordur. Russett et al.'ın belirttiği gibi NATO'nun varlığı mı Sovyetleri Avrupa'ya saldırmaktan caydırdı, yoksa Sovyetlerin herhangi bir zaman diliminde gerçekten böyle bir niyeti hiç oldu mu sorusunun cevabını kesin bir şekilde bulabilmemiz imkânsızdır.³² Fakat genel kanı nükleer caydırıcılığın süper güçler arasındaki genel bir nükleer savaşı engellediği yönündedir.³³

Klasik caydırıcılık teorisiyle ilgili burada belirtmek istediğimiz son sorun ise analiz düzeyi sorunudur.³⁴ Bir Soğuk Savaş ürünü olarak caydırıcılık sanki başka analiz düzeyi mümkün değilmiş gibi sadece sistemik düzeyden çalışılmış, diğer analiz düzeyleri sistemik çalışmalardan ziyade ad hoc ve/veya gelişmemiş kalmıştır.³⁵ Fakat günümüz uluslararası ilişkileri dikkate alındığında, bölgesel düzey başta olmak üzere, diğer analiz düzeylerinden hareket eden caydırıcılık çalışmaları sistemik düzeyden hareket eden çalışmalara göre çok daha açıklayıcı olacaktır.

3. Bir Teori ve Pratik Olarak Nükleer Caydırıcılığın Gelişimi

Bir pratik olarak caydırıcılık devlet adamlarının lügatinde yer alan en eski pratiklerden biridir. Çinli stratejist Sun Tzu, rakibin eğilimlerini tehditle yönlendirmenin öneminden bahsetmiş; bilinen en eski tarihçilerden

42

Security
Strategies
Year: 11
Issue: 22

ayrımın kavramlar arası farkı bulanıklaştırdığından hareketle zorlayıcı diplomasi kavramını yazarmın da burada kullandığı şekliyle bir şemsiye kavram olarak ele alır. Bkz: Alexander L. George, William E. Simons, and David K. Hall, *The Limits Of Coercive Diplomacy: Second Edition*, Boston: Westview Press, 1971, 24; Maria Sperandei, "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy," *International Studies Review* 8, no. 2 (June 1, 2006): 253–280.

³² Bruce M Russett, Harvey Starr, and David Todd Kinsella, *World Politics: The Menu for Choice*, Boston: Wadsworth, Cengage Learning, 2009, 71.

³³ Freedman, *Deterrence*, 47.

³⁴ Bu konuyla ilgili detaylı bir tartışma için Bkz: Hakan Mehmetcik, "Level of Analysis Problem in the Post-Cold War Deterrence: Need for Regional Perspectives" (presented at the ISA-West, Los Angeles, CA-United States, September 26, 2014).

³⁵ George and Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy*, 21.

olan Thucydides, Peloponez Savaşı adlı eserinde eski Yunan şehir devletlerinin tehdit ve caydırıcılığı müttefik ve rakiplerine karşı nasıl kullandıklarını anlatmış; Roma Generali Vegetius “Barış istiyorsanız, savaş için hazırlıklı olun” demiş; Clausewitz güçlü bir ordunun yarattığı tehdidin askerî stratejiler arasındaki önemine vurgu yapmıştır.³⁶ Fakat pratik olarak oldukça eski olmakla birlikte, caydırıcılığın bir teori olarak sistematik bir şekilde çalışılması Soğuk Savaş döneminde mümkün olmuştur ve bu şekliyle de, özellikle nükleer caydırıcılık söz konusu olduğunda, caydırıcılık teorisi 20. yüzyılın bir ürünüdür denilebilir.

Jervis’e göre, Soğuk Savaş dönemi caydırıcılık teorisinin gelişimi üç dalga şeklinde incelenebilir.³⁷ Birinci dalga, teori oluşturabilecek düzeyde sistematik olmamakla birlikte nükleer silahların askerî ve politik stratejilerde yarattığı etkiyi değerlendirmeye çalışan ilk çalışmaları kapsar. Bu dönemin nükleer silah tekeli elinde bulunduran ülkesi ABD 1940’ların başında nükleer silah geliştirmiş; fakat bunların sayıları ve nitelikleri sınırlı kalmıştır. Dahası bu silahların kullanımıyla ilgili bir strateji eksikliği de göze çarpmaktadır.³⁸ Sovyetler Birliği kısa sürede kendi nükleer silahlarına sahip olmayı başarmışsa da; bütün 1940’lı yıllar boyunca ABD, Sovyetler karşısında açıkça niteliksel ve niceliksel bir üstünlük sağlamıştır.³⁹ Bu niteliksel ve niceliksel üstünlük

³⁶ George, Simons, and Hall, *The Limits Of Coercive Diplomacy*, 12; George and Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy*, 6–9.

³⁷ Jervis, “Deterrence Theory Revisited.”

³⁸ Uzunca bir süre de bu strateji eksikliği devam etmiş; Kennan’ın 1946 yılında Moskova’da çalışan bir Amerikan diplomat olarak Washington’a gönderdiği nota ilk defa dile getirdiği, daha sonra 1947 yılında *Foreign Affairs* dergisinde “the X Article: The Sources of Soviet Conduct” başlığıyla çıkan makalesinde ifade bulan “çevreleme” stratejisi de uzunca bir süre ABD’nin dayandığı tek ve en önemli strateji olmuştur.

³⁹ Henry Kissinger, Amerika’nın Soğuk Savaş’ın hemen başlarında Sovyetler karşısında sahip olduğu bu durumsal gücün (*situation of strength*) atom silahı tekeli yanında bir başka nedeni olarak, Sovyetlerin 2. Dünya Savaşı’ndan oldukça yıpranmış bir şekilde çıkmışken, ABD’nin genel güç dengesi içinden daha da güçlenmiş olarak çıkması olduğuna vurgu yapmaktadır. Kissinger, daha sonra değişen güç dengesi nedeniyle dönüşüme uğrayan bu ‘durumdan kaynaklanan gücü’ yeniden yaratmak üzere, ABD ve diğer Batılı müttefiklerinin NATO’yu kurduğunu söylemektedir. Henry

durumu nedeniyle Amerikan politika yapıcıları daha üstün olan Sovyet konvansiyonel gücü karşısında, bu silahların savaş esnasında nasıl kullanılacağıyla ilgili bir stratejileri olmamasına rağmen, nükleer silahların sağlamış olduğu caydırıcılığa güvenmişlerdir. Amerikan yaygınlaştırılmış nükleer caydırıcılığı ayrıca Amerikalılara ülke dışında çok büyük askerî birlikler bulundurmadan; Avrupalılara ise yüksek bütçeli askerî harcamalardan çok ekonomik kalkınmaya imkân veren düşük savunma giderleriyle Avrupa kıtasında sürdürülebilir bir güvenlik ortamı sağlamıştır.⁴⁰ Bu dönemde teorik düzeyde, özellikle akademi içerisinde, bu konu üzerinde düşünen ve yazan çok az sayıda insan vardır. Bunların en bilineni, hiç kuşkusuz, nükleer devrimin etkilerini ilk olarak gerçekten anlayabilen Bernard Brodie'dir. Brodie yeni nükleer dünyada askerinin görevinin savaşmaktan çok savaşları önlemek olduğunu söylemiş; nükleer silahların varlığının caydırıcılık için yeterli olduğunu ileri sürmüştür.⁴¹ Yine de Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında sistematik bir caydırıcılık çalışması gelişmemiştir. 1948-49 Berlin Krizi, 1949'da Çin'in komünistlerin eline düşmesi, Sovyetlerin 1949 yılında ilk kez atom silahı denemeleri, caydırıcılık stratejisine olan ilginin 1940'ların sonlarından itibaren hızla artmasına neden olmuştur.

İkinci dalga caydırıcılık çalışmaları Sovyetlerin 1949'da ilk atom bombası ve 1954'te hidrojen bombası denemelerinin ardından hızla ABD ile olan nükleer dengenin eşitlenmesi ve akabinde 1957'de Sputnik ile de Amerikan topraklarının Sovyet nükleer başlıklı füzelerle

Kissinger, *World Order*, Ibooks, United States, LLC: The Penguin Press, 2014.

⁴⁰ Avrupalıların ödediği en ciddi bedel ise bütün bir Soğuk Savaş boyunca nükleer bir savaşın merkez üstü olma olasılığı korkusunu sürekli olarak yaşamış olmalarıdır.

⁴¹ Bernard Brodie, *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*, Freeport, N.Y.: Books for Libraries Press, 1972, 62–81. Politika yapıcılar arasında, nükleer silahlara ilişkin bu kanı, ilk defa Truman tarafından belirtilmiştir. Truman daha 1948'de bir grup danışmanıya yaptığı toplantıda kadınları, çocukları ve silahsız masum sivilleri tamamen yok eden bu silahın bir askerî silah olmadığı ve askerî alanda kullanılan diğer konvansiyonel silahlara benzer bir şekilde kullanılmayacağını söylemiştir. Scott Douglas Sagan, *Moving Targets: Nuclear Strategy and National Security*, Princeton University Press, 1990, 14.

vurulabilir olmasıyla başlamıştır. Brodie konuyla ilgili yayımladığı ikinci kitabında, geline bu noktada, ikinci saldırı yeteneğinin her iki taraf içinde daha güvenli bir karşılıklı denge durumu yaratacağını ifade etmiş;⁴² Wohlsetter ikinci saldırı yeteneğini bir taraf diğer tarafa elindeki bütün imkânlarla saldırırsa dahi, karşı tarafın nükleer bir karşılık verebilme kapasitesi olarak tanımlamıştır ve bu durumu dehşet dengesi olarak isimlendirmiştir.⁴³ Sovyet nükleer kapasitesinin hem nitelik, hem de nicelik olarak artışı Amerika’da topyekûn karşılık stratejisinin Vietnam Savaşı’nın da devam ettiği bir dönemde önce ağır bir şekilde eleştirilmesine ve daha sonra esnek karşılık stratejisine geçilmesine neden olmuştur. İkinci dalga caydırıcılık çalışmaları teorik olarak da bu dönemde hızlı bir artış göstermiş; alanda etkinliği giderek artan davranışsalci yaklaşımın da etkisiyle oyun teorisinden vaka çalışmalarına kadar birçok yeni yöntem bu dönem caydırıcılık çalışmaları içerisinde kullanılmaya başlanmıştır.⁴⁴

Jervis üçüncü dalga caydırıcılık çalışmalarının 1970’lerde ortaya çıktığını söyler. Bu dönem içerisinde caydırıcılık stratejileri Sovyet güçlerini dengelemekten ziyade, bir nükleer savaşta Sovyetlere üstün gelebilme stratejilerine dönüşmüştür.⁴⁵ Dolayısıyla denilebilir ki, bu döneme kadar savaşılamaz görülen nükleer savaş sınırlı amaçlar için askerî noktalar hedeflenerek savaşılabılır hâle getirilmeye çalışılmıştır. Taktik nükleer silahlarda bu dönemde görülen yaygınlaşma sınırlı bir nükleer savaşın savaşılabılır olarak görülmesinden kaynaklanmıştır.⁴⁶

⁴² Bernard Brodie, *Strategy in the Missile Age*, Santa Monica, CA: RAND, 2007.

⁴³ Albert Wohlsetter, “The Delicate Balance of Terror,” *Foreign Affairs* 37, no. 2 (January 1, 1959): 211–234.

⁴⁴ Bruce M. Russett, “The Calculus of Deterrence,” *The Journal of Conflict Resolution* 7, no. 2 (June 1, 1963): 97–109; Bruce M. Russett, “Pearl Harbor: Deterrence Theory and Decision Theory,” *Journal of Peace Research* 4, no. 2 (June 1, 1967): 89–105; Henry A. Kissinger, *Nuclear Weapons and Foreign Policy*, 1st Edition, New York: Published for the Council On Foreign Relations By Harper, 1957; Schelling, *The Strategy of Conflict*.

⁴⁵ Graham, “Deterrence Revalidated,” 70.

⁴⁶ Bu silahların kullanılışıyla ilgili bir özet için Bkz: John J. Klein, “The Case for

Özellikle Reagan'ın Stratejik Savunma İnisiyatifi (SDI) olarak bilinen ve bugünkü füze savunma sistemlerinin temeli olan inisiyatif nükleer caydırıcılık alanında savunma sistem ve silahlarının da önemli hâle gelmesine kapı aralamıştır. Benzer bir şekilde, teorik çalışmalarda ve kullanılan metodolojilerde büyük bir farklılaşma gerçekleşmiş; psikoloji, ekonomi, fizik ve biyoloji gibi yan ve alt dalların katkısıyla birçok disiplinler arası çalışma ortaya çıkmıştır.⁴⁷

Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte nükleer caydırıcılık kısa bir süre çekiciliğini kaybetmiş ve hatta ölü bir kavram olarak adlandırılmıştır.⁴⁸ Yine de bu dönemde caydırıcılık siber alan ve uzay, gibi yeni ve farklı zeminlere uygulanmaya çalışılmış ve kavramın kullanılışı yaygınlaşmıştır. Fakat 11 Eylül olayları ve ardından ilan edilen terörizme karşı küresel savaş ve sonrasında Ukrayna bağlamında gelişen Avrupa'da artan Rusya endişesi, Çin'in yükselişi ve Kuzeydoğu Asya'da ısınan sular, Ortadoğu'da bir süreklilik hâline dönüşen kaos ve düzensizlik; bu kavrama olan ilgiyi yeniden artırmış ve bugün yaşadığımız dördüncü kuşak caydırıcılık çalışmalarına imkân sağlamıştır.⁴⁹

46

Security
Strategies
Year: 11
Issue: 22

Tactical Nuclear Weapons,” *International Relations and Security Network*, November 25, 2014, <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=185683> (accessed November 27, 2014).

⁴⁷ Jervis, “Deterrence Theory Revisited”; George and Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy*; Richard Ned Lebow and Janice Gross Stein, “Rational Deterrence Theory: I Think, Therefore I Deter,” *World Politics* 41, no. 02 (1989): 208–224; Thomas C Schelling, *Arms and Influence*, 2008; Scott Douglas Sagan, *The Limits of Safety: Organizations, Accidents, and Nuclear Weapons*, Princeton, N.J: Princeton University Press, 1993.

⁴⁸ Kyron Huigens, “Dead End of Deterrence, and Beyond, The,” *Wm. & Mary L. Rev.* 41 (1999): 943; Harlan K. Ullman, “Is Deterrence Dead?,” *The RUSI Journal* 130, no. 3 (September 1985): 31–36; Frank C. Zagare, “Deterrence Is Dead. Long Live Deterrence,” *Conflict Management and Peace Science* 23, no. 2 (2006): 115–120.

⁴⁹ Jeffrey W. Knopf, “The Fourth Wave in Deterrence Research,” *Contemporary Security Policy* 31, no. 1 (2010): 1–33; Amir Lupovici, “The Emerging Fourth Wave of Deterrence Theory-Toward a New Research Agenda,” *International Studies Quarterly* 54, no. 3 (September 1, 2010): 705–732.

4. Sonuç Yerine: Teori ve Pratikte Neler Değişti?

Yukarıda kavramsal çerçevesini tanımladığımız ve kısaca gelişimine değindiğimiz caydırıcılık, statik bir strateji olmaktan çok, sürekli uyumlaştırılan stratejiler bütünüdür. Bu bütün içerisinde değişimi analiz etmek için süreklilik ve değişim unsurlarını belirlemek ve tartışmak yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Süreklilik unsuru olarak iki önemli saptama yapabiliriz. Bunlardan birincisi ABD'nin nükleer şemsiye sunan en güçlü güvenlik sağlayıcı rolünün devamıdır. ABD'nin bu rolü bugün Soğuk Savaş'ın ardından beklentilerin aksine azalmamış, bilakis Avrupa dışındaki bölgelerde güçlenerek artmıştır.⁵⁰ Nükleer silahlar, beklenenin aksine, çok daha kısıtlı bir yayılma göstermiştir. Bu bağlamda ABD, konu özellikle nükleer ve konvansiyonel yaygınlaştırılmış caydırıcılık olduğunda, tek ve öncelikli yaygınlaştırılmış caydırıcılık sunan ülkedir. Hatta denilebilir ki, yaygınlaştırılmış caydırıcılık bugün sadece ABD'ye özgü bir misyondur.⁵¹ İkinci süreklilik unsuru ise nükleer silahların genel ve yaygınlaştırılmış caydırıcılık stratejileri içerisinde oynadıkları role ilişkindir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası nükleer silahların rollerine ilişkin ciddi tartışmalar yaşanmış ve önemlerinde bir azalma olduğu anlayışı ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu silahlara ihtiyacın azaldığı tezidir.⁵² Bu

⁵⁰ Andrew O'neil, "Extended Nuclear Deterrence in East Asia: Redundant or Resurgent?," *International Affairs* 87, no. 6 (November 2011): 1439–1457.

⁵¹ James Acton, *Deterrence during Disarmament: Deep Nuclear Reductions and International Security*, Abingdon: Routledge, 2011, 28.

⁵² Örneğin Henry Kissinger'in da aralarında bulunduğu bir grup Amerikalı eski diplomat ve bürokrat, bu yönde bir yazı kaleme almıştır. Bkz: George P. Shultz et al., "Deterrence in the Age of Nuclear Proliferation," *Wall Street Journal, Europe* (Brussels, United States, March 8, 2011). Yine hiç kuşkusuz bu konuda en üst aşamayı Obama'nın Prag konuşması temsil etmektedir. Bu konuşmada ABD Başkanı Obama nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyaya ilişkin isteği paylaşmakla birlikte, bu doğrultuda çalışacağını taahhüt ederek konuya realist bir bakış açısı getirmeyi ihmal etmemiştir: "Bu silahlar herhangi bir ülke sahip olduğu sürece Amerika'nın atom bombasından vazgeçmesi mümkün değildir." "Remarks By President Barack Obama

tezin iki önemli dayanağı vardır: i) Özellikle ABD'nin sahip olduğu konvansiyonel silahlar ve bu silahların kapasitesi nükleer silahları gereksiz kılmaktadır ve bu bağlamda konvansiyonel unsurların caydırıcılık stratejilerindeki rolü artmaktadır. Özellikle füze savunma sistemleri, hassas güdümlü silah sistemleri, özel birlikler, komuta-kontrol-iletişim sistemleri gibi gelişmiş konvansiyonel unsurlar askerî planlama ve savunma stratejilerinde ağırlıklı hâle gelmiştir. ii) Nükleer tabu olarak adlandırabileceğimiz moral-hukuki nedenlerden dolayı bu silahların kullanılabilme ihtimali zaten zayıftır.⁵³ Fakat Keith Payne'nin dikkat çektiği üzere, bu silahlar hiçbir zaman tamamen kullanışsız hale gelmemiştir ve ayrıca nükleer silahlara sahip olduğu bilinen ülkelerin birçoğu için, özellikle Çin, Rusya, Kuzey Kore örneklerinde olduğu üzere, bu silahlar marjinal değil, oldukça kritik önemdedir.⁵⁴ Bu ülkeler çok ciddi oranda nükleer kapasitelerini artırmaktadır ve oldukça geniş çaplı nükleer modernizasyon projeleri yürütmektedir.⁵⁵

Süreklilik-değişim ekseninin diğer yüzüne baktığımızda, caydırıcılık pratik ve teorisinde birçok değişim odağı bulunmaktadır.

48

Security
Strategies
Year: 11
Issue: 22

In Prague As Delivered | The White House", n.d., http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Barack-Obama-In-Prague-As-Delivered (accessed April 29, 2014).

⁵³ Nina Tannenwald, *The Nuclear Taboo: The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

⁵⁴ Keith Payne, Soğuk Savaş sonrası ve sonrası uluslararası ilişkiler içerisinde nükleer silahların rolünü azaltmaya ilişkin ciddi adımların olduğuna dikkat çeker. 1970'te yürürlüğe giren, 1995'te süresiz uzatılan ve uluslararası rejimler arasında en başarılı örneklerden biri olan Nonproliferation Treaty (NPT), 1996'da uzlaşılan nükleer silahların testine yasaklayan Comprehensive Test Ban Treaty (CTBT), Rusya ve Amerika arasında müzakereleri devam eden iki taraflı ve bu devletlerin tek taraflı olarak aldıkları azaltma kararları, devletlerin yeni nükleersiz alanlar yaratma çabaları gibi adımlar hep bu doğrultuda atılan adımlardır. Bkz: Keith B. Payne, "Post Cold War Requirements for U.S. Nuclear Deterrence Policy," *Comparative Strategy* 17, no. 3 (1998): 227-277.

⁵⁵ Hans M. Kristensen and Robert S. Norris, "Slowing Nuclear Weapon Reductions and Endless Nuclear Weapon Modernizations: A Challenge to the NPT," *Bulletin of the Atomic Scientists* 70, no. 4 (July 1, 2014): 94-107.

Bunların en görüneni, Soğuk Savaş sonrası dönemde nükleer silahların daha geri plana itilmiş, anlık caydırıcılık temelli stratejilerden daha genel bir caydırıcılık pratiğine geçilmiş olmasıdır. Oysa tüm Soğuk Savaş boyunca, iki süper güç arasındaki yoğun rekabetten ötürü küresel düzeyde caydırıcılık bir kriz yönetimi pratiği gibi uygulanmıştır. Bugün ise caydırıcılık daha genel tehdit planlamaları çerçevesinde, ne olur ne olmaz, pratiği hâline dönüşmüştür. Yine Soğuk Savaş süresince, nükleer caydırıcılık uygulayıcıları açık düşmanlara sahipken; bugün devletlerarası ilişkiler oldukça girift hâle gelmiş, çoğu devlet açısından diğer devletler düşman değil, farklı konularda rekabet edilen rakip ülkeler ve başka farklı konularda işbirliği hâlinde ülkeler konumuna gelmiştir. Bir diğer önemli fark, Soğuk Savaş boyunca sınırlı sayıda büyük devlet tarafından sahip olunan nükleer silahlar, beklenenin aksine, daha az yayılmış olsalar da; Kuzey Kore, Pakistan, İsrail (belki de İran) gibi kriz noktalarında küçük devletlerin envanterine girmiş durumdadır. Gerek bu ülkelerin bulunduğu coğrafya, gerekse de nükleer teknoloji kapasiteleri (yürütme ve yönetim mekanizmaları, kaza ve hataları koruyucu ve düzenleyici yapılar, emir komuta zinciri vs.) yeni dönem nükleer caydırıcılık pratiklerini oldukça karmaşık ve zor hâle getirmektedir.⁵⁶ Soğuk Savaş boyunca özelde süper güçler, genelde nükleer silah sahibi ülkeler, bu silahları nasıl ve ne amaçla kullanacaklarını deklare eder ve stratejileriyle amaçlarını açıklanırdı. Yine özellikle Küba krizinden alınan dersle iki süper güç arasında yanlış anlamaları önlemek üzere doğrudan bir iletişim hattı da kurulmuştu. Soğuk Savaş sonrasında ise, yeni nükleer silah sahibi olan ülkelerin gerek amaçları, gerekse de bu silahları nasıl kullanacaklarına dair stratejileri ya hiç yoktur ya da açıklanmamıştır. İsrail örneğinde olduğu gibi devletler nükleer silah sahibi olup olmadıklarını bile açıklamamayı tercih etmektedir. Ayrıca Pakistan ile Hindistan arasında olduğu üzere bazı nükleer silah sahibi devletlerarası tarihsel anlaşmazlıklar ve düşmanlıklar olması nedeniyle bu devletlerarası iletişim kanalları kapalı veya oldukça düşük düzeydedir. Bunların yanı sıra, bu devletlerin nükleer kapasiteleri

⁵⁶ Sagan, *The Limits of Safety*.

büyük ölçüde birkaç nükleer başlıkla sınırlıdır ve bu devletler oldukça kısıtlı iletim araçlarına sahiptir. Yine bu ülkelerin nükleer silahların yayılması ile ilgili tutumu, özellikle Pakistan ve Kuzey Kore örneğinde, ciddi bir tehdit yaratmaktadır.⁵⁷ Bu bağlamda en önemli tehdit, El-Kaide benzeri küresel terör örgütlerinin bu teknolojilere ulaşabilme olasılığının artması olarak görülmektedir.⁵⁸ Yine, bu ülkelerle ilgili olarak duyulan bir başka kaygı da, ilk kullanımdan kaçınma (*no-first-use*), yani olası bir çatışmada nükleer silahları kullanan ilk taraf olmama prensibi, Amerika, Rusya, Fransa, İngiltere ve hatta Çin ve Hindistan için deklare edilmiş bir stratejiyken; Kuzey Kore, Pakistan ve İsrail gibi ülkelerin muhtemel bir çatışmada bu silahları ilk kullanan taraf olabileceği ve bunun nükleer bir savaşa neden olabileceği düşünülmektedir.⁵⁹ Bir başka değişim ise coğrafya ile ilgilidir. Tüm Soğuk Savaş boyunca, Küba Füze Krizi'nde ve Kore Savaşı'nda olduğu gibi, dünyanın başka bölgelerinde sıcak konvansiyonel savaşa ya da krize dönüşmüş olsa da, özellikle Amerikan nükleer caydırıcılık stratejisi Avrupa'yı merkezine alan bir pratik idi. Bugün ise Avrupa hem nükleer, hem de konvansiyonel caydırıcılık açısından odak bölge olmaktan uzaktır.⁶⁰ Bugünün nükleer caydırıcılık odağı, yine özellikle Amerikan dış politikası açısından, giderek artan oranda, Doğu Asya kıtasında yer almaktadır.

Değişim unsuru olarak göze çarpan bir diğer unsur ise caydırıcılık ile beklenen amaçta ve bu amaçlara ulaşılacak için kullanılan araçlarda görülmektedir. Soğuk Savaş boyunca iki süper gücün birbiriyle hemen

⁵⁷ David E. Sanger and William J. Broad, "From Rogue Nuclear Programs, Web of Trails Leads to Pakistan," *The New York Times*, January 4, 2004, sec. International Style, <http://www.nytimes.com/2004/01/04/international/04NUKE.html> (accessed April 29, 2014).

⁵⁸ Graham Allison, "How to Stop Nuclear Terror," *Foreign Affairs* 83 (2004): 64.

⁵⁹ Jaswant Singh, "Against Nuclear Apartheid," *Foreign Affairs* 77, no. 5 (September 1, 1998): 41-52.

⁶⁰ Rusya'nın Ukrayna müdahalesi bu görüşü değiştirmek yönünde ciddi bir güdü yaratmıştır. Walter R. Mead, "The Return of Geopolitics: The Revenge of the Revisionist Powers," *Foreign Affairs* 93, no. 4 (2014): 115-25.

hemen her alandaki yoğun rekabetlerinin bir sonucu olarak caydırıcılık bu iki süper güç arasında olası bir krizde bütün dünya için nükleer bir mahvoluşa yol açabilecek bir çatışmanın engellenmesi; yeni dönemde nükleer caydırıcılık açısından hem amaçlar, hem de araçlar oldukça karmaşık bir hâle gelmiştir. Örneğin ABD'nin Soğuk Savaş sonrası Kuzey Doğu Asya'da (ki burası Soğuk Savaş bakiyesi bir nükleer kriz ortamının devam ettiği en önemli sıcak kriz noktalarından olan Kore'nin olduğu bölgedir) bölge müttefikleri için erişilebilir tuttuğu nükleer yaygınlaştırılmış caydırıcılık ile amaçladığı ana konular arasında i) Çin'in veya bir başka dominant bölgesel gücün yükselişi karşısında bölgede "status quo"nun devamı; ii) bölgede barış ve istikrarın devamı; iii) bölgede deniz yollarının ve ticaretin açık olmasının devamı; iii) Kuzey Kore'den kaynaklanan tehditlerin denetlenmesi; iv) küresel düzeyde NPT rejiminin devamının sağlanması ve bölgesel düzeyde nükleer silahların yaygınlaşmasının engellenmesi sayılabilir. Bu amaçlar için kullanılan yöntemler de çeşitlilik arz etmektedir. Soğuk Savaş boyunca ikinci saldırı kapasitesini güçlendiren ve ağır bombardıman uçakları (taktik nükleer silahlar), kıtalar arası füzeler (stratejik nükleer silahlar) ve nükleer denizaltılardan oluşan nükleer üçleme (*nuclear triad*), öncelikli araçlar arasında yer almış ve bu kapasiteler arasındaki stratejik denge Soğuk Savaş süresince karşılıklı caydırıcılığın işleyişinin ana unsuru olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise hem bu üçlemenin yapısı değişmiş,⁶¹ hem de daha önce caydırıcılık dışında görülen ekonomik-diplomatik havuç ve sopalar, özellikle füze savunma sistemleri başta olmak üzere savunma ve saldırı amaçlı gelişmiş konvansiyonel silah ve sistemler caydırıcılığının vazgeçilmez parçaları

⁶¹ Yeni yapıda eski nükleer üçlemenin unsurları olan ICBM, SLBM, ve ağır bombardıman uçakları (ve yeni nesil nükleer cephane kapasiteli F35-F22 benzeri savaş uçakları) yeni yapının sadece bir unsuru hâline gelmiştir. Yeni üçlemenin diğer iki unsuru aktif ve pasif savunma araçları (özellikle füze savunma sistemleri) ile ülke içinde ve dışında bulunan askerî üstler, uçak gemisi benzeri yüksek kapasiteli araçlar, insansız hava araçları benzeri yüksek teknoloji ürünü silah ve sistemlerin yanı sıra, eğitilmiş, hazır ve hızlı konuşlandırılabilir özel kuvvetler gibi altyapı unsurlarından oluşmaktadır. Graham, "Deterrence Revalidated," 81.

hâline gelmiştir. Dahası, konvansiyonel saldırı silahlarının askerî alanda gerçekleşen devrimsel gelişmeler neticesinde etki ve hızının gelişmesi de konvansiyonel gücün nükleer caydırıcılığın bir tamamlayıcı unsuru olarak düşünülmesine neden olmuştur.⁶²

Teorik alanda görülen en önemli değişim, pratik ve teori arasında görülen mesafenin giderek açılmış olmasıdır. Teori ve pratik arasında her zaman olan uyumsuzluklar akılda tutulmak kaydıyla,⁶³ bütün bir Soğuk Savaş boyunca pratik ve teori bir arada düşünülerek çalışılmış; pratik teoriyi, teori pratiği yönlendirmiştir. Bunun en önemli nedeni, alanın önemli teorisyenlerinin bizzat icracı mevkilerde çalışmış olmasıdır. Bu durum, alanda yapılan teorik çalışmaların sayısı ve kalitesinden anlaşılabilir. Soğuk Savaş sonrası caydırıcılık çalışmalarında ise bu bağ kopmuş, pratik ve teori birbirinden ayrı olarak ele alınmaya başlanmıştır.⁶⁴ Teorik çalışmalarındaki yetersizlik, yeni çalışmaların günümüz koşullarında çok kullanışlı olmayan klasik caydırıcılık teorisi tekrarı üzerinden yapılması, yeni kavramsal ve kuramsal tartışmaların eksikliği bu alanda bir ikilem yaratmaktadır: Soğuk Savaş sonrası caydırılmak istenen aktörler, caydırıcılıkla hedeflenen amaçlar, caydırıcılık yöntemleri ve silahları değişmiş; fakat Soğuk Savaş boyunca baskın olan düşünce sistemi değişmemiştir. 21. yüzyıl caydırıcılık teorisi ve pratiği adını verebileceğimiz bu yeni durum, akademisyenlerin ve politika yapımcıların üzerinde düşünmesi gereken öncelikli bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

⁶² John Deutch, "A Nuclear Posture for Today," *Foreign Affairs* 84, no. 1 (January 1, 2005): 49–60; Charles L. Glaser and Steve Fetter, "Counterforce Revisited: Assessing the Nuclear Posture Review's New Missions," *International Security* 30, no. 2 (October 1, 2005): 84–126.

⁶³ Alexander L. George, *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*, Washington, D.C: United States Institute of Peace, 1993.

⁶⁴ Lupovici, "The Emerging Fourth Wave of Deterrence Theory-Toward a New Research Agenda."

Summary

Expressively, the point of departure of this article is that, in spite of significantly shifting international environment, nuclear (extended) deterrence is still a valuable option in the post-Cold War era, albeit with many changes in theory and practice. Today's security environment requires more complex, well-designed and a more context dependent nuclear deterrence strategy that has a number of differences compared to what classical deterrence theory and practice suggest. Thus, the aim of the paper is not just to overview the nature and development of deterrence, but also to identify some characteristics of the 21st century deterrence theory and practice.

The inquiry starts with the fact that deterrence theory is a product of Cold War, which is a product of bipolar world and mutually assured destruction between two poles. In the Cold War theory and practice, deterrence had, historically, been a conflict prevention tool (general -extended- deterrence) as well as acted as a crisis management tool (immediate -extended- deterrence), once general deterrence failed. Other than this, on the practical front, during the Cold War, deterrence equated with nuclear deterrence, and its geographical focus was in Europe. The overall aim was preventing a possible nuclear war between two super powers. The tools were all nuclear as known nuclear triad consisting of tactical nuclear forces (nuclear bombers, submarines) and strategic nuclear forces (IBMs) excluding any positive inducements. On the theoretical front, classic deterrence theory showed one of the fastest developments in social science as it attracted attention exponentially. However, it received many critics, in particular over its rational actor assumption. Yet, during the Cold War, practice and theory was always somehow connected, affecting each other, and was studied academically as different sides of the same coin. This is evident from the very fact that most of the practitioners of deterrence were also well-known theorists.

In the post-Cold War era, there are two continuity: i) the US stays as the sole nuclear (extended) deterrence provider and the key country in the general balance of power; ii) even though the role of nuclear weapons rhetorically reduced, in reality both role of nuclear

weapons and role of nuclear deterrence somehow extended if not became more important. Other than this, the geographic focus of general deterrence has been shifted to Asia, Cold War era immediate form of deterrence changed to general deterrence, the aims of deterrence has been multiplied, the tools of deterrence varied including defensive instruments such as missile defense systems, conventional deterrence become part of nuclear deterrence as a complement rather than being a substitute to it. Most importantly, in the fourth wave of deterrence, on theoretical front, the gap between theory and practice widened rather than narrowed. That is why we need more study on deterrence in both theoretical and case studies.

Kaynakça

ACHEN, Christopher H., and SNIDAL, Duncan. "Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies." *World Politics* 41, no. 2 (January 1, 1989): 143–169.

ACTON, James. *Deterrence during Disarmament: Deep Nuclear Reductions and International Security*. Abingdon: Routledge, 2011.

ALLISON, Graham. "How to Stop Nuclear Terror." *Foreign Affairs* 83 (2004): 64.

ALLISON, Graham T, and ZELIKOW, Philip. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York: Longman, 1999.

BALDWIN, David A. "The Power of Positive Sanctions." *World Politics* 24, no. 1 (October 1, 1971): 19–38.

BRAYBROOKE, David, and LINDBLOM, Charles Edward. *A Strategy of Decision: Policy Evaluation as a Social Process*. Second Edition. New York: Free Press of Glencoe, 1967.

BRODIE, Bernard. *Strategy in the Missile Age*. Santa Monica, CA: RAND, 2007.

BRODIE, Bernard. *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. Freeport, N.Y.: Books for Libraries Press, 1972.

- BUNDY, McGeorge. "The Bishops and the Bomb." *The New York Review of Books (pre-1986)*, June 16, 1983.
- CRAWFORD, Timothy W. *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*. Ithaca: Cornell University Press, 2003.
- DEUTCH, John. "A Nuclear Posture for Today." *Foreign Affairs* 84, no. 1 (January 1, 2005): 49–60.
- FREEDMAN, Lawrence. *Deterrence*. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press, 2004.
- GEORGE, Alexander L., and SMOKE, Richard. *Deterrence in American Foreign Policy*. New York: Columbia University Press, 1974.
- GEORGE, Alexander L. *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. Washington, D.C: United States Institute of Peace, 1993.
- GEORGE, Alexander L., SIMONS, William E., and HALL, David K. *The Limits Of Coercive Diplomacy: Second Edition*. Boston: Westview Press, 1971.
- GLASER, Charles L., and FETTER, Steve. "Counterforce Revisited: Assessing the Nuclear Posture Review's New Missions." *International Security* 30, no. 2 (October 1, 2005): 84–126.
- GRAHAM, Cheryl M. "Deterrence Revalidated: An Investigation of the Practice and Application of Deterrence in the Post-Cold War World". Ph.D., University of Aberdeen, 2010.
- HUIGENS, Kyron. "Dead End of Deterrence, and Beyond, The." *Wm. & Mary L. Rev.* 41 (1999): 943.
- HUTH, Paul K. "Deterrence and International Conflict: Empirical Findings and Theoretical Debates." *Annual Review of Political Science* 2, no. 1 (1999): 25–48.
- HUTH, Paul K. *Extended Deterrence and the Prevention of War*. First Edition. Yale University Press, 1988.
- JERVIS, Robert. "Deterrence Theory Revisited." *World Politics* 31, no. 2 (January 1, 1979): 289–324.
- JERVIS, Robert, and STEIN, Janice Gross. *Psychology and Deterrence*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1989.
- KISSINGER, Henry. *World Order*. Ibooks. United States, LLC: The Penguin Press, 2014.

KISSINGER, Henry A. *Nuclear Weapons and Foreign Policy*. 1st Edition. New York: Published for the Council On Foreign Relations By Harper, 1957.

KLEIN, John J. "The Case for Tactical Nuclear Weapons." *International Relations and Security Network*, November 25, 2014. <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?lng=en&id=185683> (accessed November 27, 2014).

KNOPF, Jeffrey W. "The Fourth Wave in Deterrence Research." *Contemporary Security Policy* 31, no. 1 (2010): 1–33.

KNOPF, Jeffrey W. "Three Items in One: Deterrence as Concept, Research Program, and Political Issue." In *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, edited by T. V Paul, Patrick M Morgan, and James J. Wirtz, 31–58. Chicago: University of Chicago Press, 2009.

KRISTENSEN, Hans M., and NORRIS, Robert S. "Slowing Nuclear Weapon Reductions and Endless Nuclear Weapon Modernizations: A Challenge to the NPT." *Bulletin of the Atomic Scientists* 70, no. 4 (July 1, 2014): 94–107.

KUBRICK, Stanley. *Dr. Strangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb*. Comedy, Sci-Fi, War, 1964.

LEBOW, Richard Ned, and STEIN, Janice Gross. "Rational Deterrence Theory: I Think, Therefore I Deter." *World Politics* 41, no. 02 (1989): 208–224.

LENG, Russell J. *Interstate Crisis Behavior, 1816-1980*. 1st ed. Cambridge University Press, 2009.

LUCE, R. Duncan, and RAIFFA, Howard. *Games and Decisions: Introduction and Critical Survey*. Reprint edition. New York: Dover Publications, 1989.

LUPOVICI, Amir. "The Emerging Fourth Wave of Deterrence Theory—Toward a New Research Agenda." *International Studies Quarterly* 54, no. 3 (September 1, 2010): 705–732.

MAALOUF, Amin. *Disordered World*. Ebooks. London, Berlin, New York, Sydney: Bloomsbury USA, 2011.

MEAD, Walter R. "The Return of Geopolitics: The Revenge of the Revisionist Powers." *Foreign Affairs* 93, no. 4 (2014): 115–25.

- MEHMETCİK, Hakan. "Level of Analysis Problem in the Post-Cold War Deterrence: Need for Regional Perspectives" presented at the ISA-West, Los Angeles, CA-United States, September 26, 2014.
- MORGAN, Patrick. "Evaluating Tailored Deterrence." In *NATO and 21st Century Deterrence*, edited by Karl-Heinz Kamp and David Scott Yost, 32–49. Research Division, NATO Defense College, 2009.
- MORGAN, Patrick M. *International Security: Problems and Solutions*. Washington, D.C.: CQ Press, 2006.
- MORGAN, Patrick M. "Collective Actor Deterrence." In *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, edited by Thaza Varkey Paul and James J. Wirtz. Chicago: University of Chicago Press, 2009.
- MORGAN, Patrick M. *Deterrence Now*. Cambridge University Press, 2003.
- MORGAN, Patrick M. *Deterrence: A Conceptual Analysis*. London: Sage Publications, 1977.
- O'NEIL, Andrew. "Extended Nuclear Deterrence in East Asia: Redundant or Resurgent?" *International Affairs* 87, no. 6 (November 2011): 1439–1457.
- PABIAN, Frank V. "South Africa's Nuclear Weapon Program: Lessons for US Nonproliferation Policy." *The Nonproliferation Review* 3, no. 1 (1995): 1–19.
- PAUL, T. V, MORGAN, Patrick M., and WIRTZ, James J. *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*. Chicago: University of Chicago Press, 2009.
- PAYNE, Keith B. "Post Cold War Requirements for U.S. Nuclear Deterrence Policy." *Comparative Strategy* 17, no. 3 (1998): 227–277.
- PAYNE, Keith B. "Understanding Deterrence." *Comparative Strategy* 30, no. 5 (2011): 393–427.
- RUSSETT, Bruce M, STARR Harvey, and KINSELLA, David Todd. *World Politics: The Menu for Choice*. Boston: Wadsworth, Cengage Learning, 2009.
- RUSSETT, Bruce M. "Pearl Harbor: Deterrence Theory and Decision Theory." *Journal of Peace Research* 4, no. 2 (June 1, 1967): 89–105.
- RUSSETT, Bruce M. "The Calculus of Deterrence." *The Journal of Conflict Resolution* 7, no. 2 (June 1, 1963): 97–109.

- SAGAN, Scott D., and WALTZ, Kenneth N. *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed, Second Edition*. Second Edition. W. W. Norton & Company, 2002.
- SAGAN, Scott Douglas. *Moving Targets: Nuclear Strategy and National Security*. Princeton University Press, 1990.
- SAGAN, Scott Douglas. *The Limits of Safety: Organizations, Accidents, and Nuclear Weapons*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 1993.
- SANGER, David E., and BROAD, William J. "From Rogue Nuclear Programs, Web of Trails Leads to Pakistan." *The New York Times*, January 4, 2004, sec. International Style. <http://www.nytimes.com/2004/01/04/international/04NUKE.html> (accessed April 29, 2014).
- SCHELLING, Thomas C. *Arms and Influence*, 2008.
- SCHELLING, Thomas C. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, Massachusetts, London England: Harvard University Press, 1980.
- SHULTZ, George P., PERRY, William J., KISSENGER, Henry A., and NUNN, Sam. "Deterrence in the Age of Nuclear Proliferation." *Wall Street Journal, Europe*. Brussels, United States, March 8, 2011.
- SHULTZ, George Pratt, and DRELL, Sidney D. "Deterrence: its Past and Future: A Summary Report of Conference Proceedings, Hoover Institution, November 2010". Hoover Institution Press, 2011.
- SINGH, Jaswant. "Against Nuclear Apartheid." *Foreign Affairs* 77, no. 5 (September 1, 1998): 41–52.
- SNYDER, Glenn H. *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1975.
- SPERANDEI, Maria. "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy." *International Studies Review* 8, no. 2 (June 1, 2006): 253–280.
- Staff, Joint Chiefs of. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms (Joint Publication 1-02)*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2013.
- TANNENWALD, Nina. *The Nuclear Taboo: The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

- ULLMAN, Harlan K. "Is Deterrence Dead?" *The RUSI Journal* 130, no. 3 (September 1985): 31–36.
- VERBA, Sidney. "Assumptions of Rationality and Non-Rationality in Models of the International System." *World Politics* 14, no. Special Issue 01 (1961): 93–117.
- WALTZ, Kenneth N. *The Spread of Nuclear Weapons: More May Be Better*. London: International Institute for Strategic Studies, 1981.
- WALTZ, Kenneth N, and Robert J. Art, eds. *The Use of Force: International Politics and Foreign Policy*. Boston: Little Brown and Company, 1971.
- WALTZ, Kenneth N. "Nuclear Myths and Political Realities." *The American Political Science Review* 84, no. 3 (September 1, 1990): 731–745.
- WALTZ, Kenneth N. *Theory of International Politics*. 1st ed. Waveland Press Inc, 1979.
- WEBER, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Edited by Guenther Roth and Claus Wittich. Fourth edition. University of California Press, 1978.
- WOHLSTETTER, Albert. "The Delicate Balance of Terror." *Foreign Affairs* 37, no. 2 (January 1, 1959): 211–234.
- ZAGARE, Frank C. "Deterrence Is Dead. Long Live Deterrence." *Conflict Management and Peace Science* 23, no. 2 (2006): 115–120.
- "Remarks By President Barack Obama In Prague As Delivered | The White House", n.d. http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Barack-Obama-In-Prague-As-Delivered (accessed April 29, 2014).

60

Güvenlik
Stratejileri

Yıl: 11

Sayı: 22